

Inhoudsopgave

Hartonderzoeker in voorarrest	1
Gedragsregels orthopedie	4
Loopbaanperspectief van jonge onderzoekers	5
CAO-onderhandelingen	6
Wijzigingen leden	7
Colofon	7

HARTONDERZOEKER IN VOORARREST

NIJMEGEN – De 48-jarige medisch onderzoeker Herman B. is voor dertig dagen in voorarrest genomen. Dat maakte het Openbaar Ministerie (OM) maandag bekend. Het OM verdenkt de onderzoeker ervan de levens van

hartpatiënten willens en wetens in gevaar te hebben gebracht. Justitie stelt dat de onderzoeker eerder had kunnen erkennen dat aan de Hv-G7-factor levensbedreigende risico's kleven.

Herman B. is de uitvinder van de Hv-G7-factor die wordt gebruikt om verkalkte hartkleppen te behandelen. Deze factor is nodig om cellen uit het 'oor' van het hart goed te laten infiltreren en groeien in de verkalkte hartkleppen. De resultaten in het ChARM-onderzoek waren tien jaar geleden zo goed, dat onderzoeken halverwege werden afgebroken, omdat het niet ethisch was om patiënten deze factor te onthouden. De Hv-G7-factor geeft echter na vijf tot zes jaar juist slechtere resultaten, omdat het de peesdraden (chordae tendineae) zeer sterk doet groeien. Het OM heeft lang nodig gehad om te doorgronden hoe de constructie van instituten en BV's rondom de ontwikkeling van de Hv-G7-factor in elkaar zit. H.B. speelde volgens het OM een sleutelrol. Hij verdiende naar schatting 16 miljoen euro.

Een woordvoerder van het ministerie van Welzijn en Volksgezondheid stelt dat de overheid tien jaar geleden regels instelde om schade door belangenconflicten te voorkomen. De regels bevatten afspraken over financiële vergoedingen. De Federa daarentegen stelt dat juist de regels mede oorzaak zijn van dit drama. Voorzitter Guillaume Vaccamonte: "Veel regels bieden ook veel ontsnappingsclausules en daarvan hebben de onderzoekers waarschijnlijk gebruik gemaakt. De regels zijn ook heel erg gericht op afspraken omtrent financiële aspecten, terwijl het om een veel breder terrein van handelen gaat."

> Dit was een bericht van onze verslaggever uit het jaar 2021.

Toekomst uit het hart gegrepen

Aanleiding voor deze ontboezeming uit het jaar 2021 zijn recente opinies van Jan Vandenbroucke, hoogleraar epidemiologie aan het LUMC, en Ronald Plasterk, minister van OCW. Plasterk wilde universiteiten en wetenschappers laten profiteren van hun vindingen, bijvoorbeeld door een vast percentage in te stellen dat ze van de opbrengsten van hun ontdekking krijgen. Als wetenschappers weten dat ze er zelf miljonair mee kunnen worden, zullen ze eerder nadenken over hoe hun ontdekkingen geld op kunnen leveren, is het idee. Daarentegen vreest Vandenbroucke dat wetenschappers dan hun objectiviteit zullen verliezen, zowel in de keuze van te bestuderen onderwerp als in de beoordeling van onderzoek dat wel wordt uitgevoerd.

Profiteren kan ook nu al

Maar, zo bleek toen het bestuur van de FMWV zich boog over deze problematiek van het profiteren: het is helemaal geen nieuw verschijnsel. Wat Plasterk aankondigt als een nieuwe ontwikkeling is al lang aan de gang. Het nemen van patenten of van copyright in de industrie en in wetenschappelijk onderzoek is gangbaar en eigenlijk al niet meer te stoppen.

Belangenconflict endemisch

Belangenconflicten kunnen niet alleen optreden door het nemen van patenten, maar ook wanneer een industrie betaalt voor onderzoek. Evert-Ben van Veen, jurist, liet in 2004 in een literatuuroverzicht zien dat belangenverstremming inderdaad tot serieuze problemen leidt: "Aangetoond is dat belangenconflict bij medisch-wetenschappelijk onderzoek althans in de Verenigde Staten endemisch is. Tegelijkertijd mag niet worden aangenomen dat iedere onderzoeker of instelling is aangedaan. De gerapporteerde studies komen bij het persoonlijk belangenconflict nooit boven de 43% (van de totale groep van onderzochte onderzoekers) en liggen daar veelal onder. Bij het institutioneel belangenconflict liggen de percentages aanzienlijk hoger."

De literatuur betrof voornamelijk Amerikaanse publicaties. Opmerkelijk is dat aan alle Amerikaanse instellingen 'conflict of interests' policies gelden die de kans op belangenverstremming weten te verkleinen zowel op het niveau van de instelling en van de Raad van Bestuur, als op het persoonlijke niveau van de onderzoeker. Van Veen constateerde in 2004 ook dat dergelijke reglementen aan de Nederlandse universitair medische centra niet in die uitgewerkte vorm bestaan. Dat is nog steeds zo, meent hij. En ook al hebben academie en industrie andere maatschappelijke functies en verantwoordelijkheden, dan nog zijn intensieve interacties tussen beide onvermijdelijk. Het gaat volgens Van Veen dan ook om het beheersen van de mogelijke negatieve consequenties, niet om die banden door te snijden, zoals Vandenbroucke lijkt te suggereren.

Het Federa-bestuur meent dat door belangenverstremgeling inderdaad bias kan ontstaan, weliswaar niet zoveel als Vandenbroucke denkt, maar wie zelf profijt heeft van een bepaald onderzoeksresultaat zal minder bevooroordeeld zijn.

Meer regels geen oplossing

Het bestuur van de Federa ziet de oplossing niet in meer regelgeving. Hier dreigt namelijk de veiligheidsparadox: er worden regels gevraagd om onderzoek veiliger te maken, maar juist door die regels wordt een sfeer van onveiligheid en angst gecreëerd. En bovendien werken meer regels niet, want: hoe meer regels des te meer ontsnappingsclausules. Maar de bureaucratie zit ook in de eigen hoofden van onderzoekers. En als je meegaat in de trend van codes, wetgeving, regels, commissies van toezicht, dan ga je mee in de trend van wantrouwen. Dat kan voor wetenschappers zelf een gevoel van veiligheid creëren, maar meer regelgeving is niet per sé waar het publiek op zit te wachten.

Geld, macht en roem

Het helpt ook niet om het probleem als een financieel probleem te beschouwen. Rob Benner, bestuurslid van de FMWV en hoogleraar Immunologie aan de EUR: "Isoler de zucht naar geld niet van de zucht naar macht en roem. Waarom zou geld meer corrumperen dan macht en roem? Geld is natuurlijk wel makkelijk in maat en getal uit te drukken. Bovendien staat geld symbool voor succes. Laten we voorkomen dat deze symboliek gaat overheersen. En regels, codes, waarom? Het gaat toch gewoon om fatsoen, en iedereen weet wat wel fatsoen is en wat niet. Maar doordat we fatsoen gaan verbinden met regelgeving, gaan we het intellectualiseren en verliezen we het contact met ons weten wat fatsoenlijk is en niet. De integriteit betreft een veel breder terrein van handelen dan geld alleen. Hoe hoger de positie is die iemand bekleedt, hoe belangrijker zijn/haar integriteit is. Dit geldt in het bijzonder in opleidingssituaties, zoals aan universiteiten."

*Uit Nature van 18 januari 2007, pagina 242:
'Employees are more likely to behave unethically
if they believe their managers are treating them unfairly'.*

Toch zal alleen op het fatsoen van onderzoekers vertrouwen niet voldoende zijn, zo blijkt uit de praktijk. Wetenschappers moeten erop aangesproken kunnen worden wanneer ze onverantwoord handelen. Jurist Van Veen trekt een parallel: "Net als gerechtigheid, die moet niet alleen worden betracht, maar het moet ook duidelijk zijn hoe die wordt betracht. 'Justice must not only be done, but also seen to be done.'

Wat wel te doen om belangenconflicten te voorkomen?

Het bestuur van de Federa heeft nog geen vastomlijnde plannen wat de Federa kan betekenen, wel enkele ideeën, en daarover wil het bestuur contact houden met de aangesloten verenigingen.

- ☞ Een inventarisatie van de huidige regelingen kan de stand van zaken in Nederland verduidelijken.

- ✂ Het probleem zou beheersbaar kunnen worden door onderzoekers standaard een 'conflict of interest'-verklaring te laten ondertekenen. De Federa zou een rol kunnen spelen in het opstellen van zo'n verklaring.
- ✂ Het Federa-bestuur denkt ook aan een gedragscode waarin wordt uitgelegd hoe onderzoekers kunnen omgaan met situaties van een potentieel belangenconflict.
- ✂ Ten slotte meent het Federa-bestuur dat hoogleraren een sleutelpositie bekleden in het veilig stellen van integriteit, en constateert dat integriteit niet altijd de voornaamste eigenschap is waarop de selectie plaatsvindt. Ambitie en vechtlust worden vaak belangrijker geacht. Dus het bestuur pleit ervoor om kandidaten ook expliciet te beoordelen op de mate waarin integriteit wordt getoond.

Het Federa-bestuur wil blijven werken aan het bewust worden van het bestaan van belangenconflicten en het tegengaan van overdreven en daardoor benauwende regelgeving.

Einde van ware wetenschap nadert, Jan Vandenbroucke, NRC, 21-8-2007

Mening van Plasterk en positie Van der Lelij
http://www.nrc.nl/next/article669688.ece/Een_onderzoeker_kan_er_ook_zo_bij_zitten

Literatuuroverzicht van E.B. van Veen uit 2004
Belangenconflict en medisch wetenschappelijk onderzoek, Tijdschrift voor Gezondheidsrecht, 2004
Te downloaden van: <http://www.medlaw.nl/nl/publicaties/index.html>
PDF direct downloaden (89 Kb): <http://www.medlaw.nl/documenten/belangenconflict.pdf>

Samenwerken met industrie noodzakelijk

GEDRAGSREGELS ORTHOPEDIE

Om de kwaliteit van de beroepsuitoefening te handhaven heeft de Nederlandse Orthopaedische Vereniging (NOV) gedragsregels opgesteld. Een uitgangspunt was dat samenwerking tussen orthopedische chirurgen en de orthopedische industrie (voornamelijk leveranciers van gewrichtsprothesen) noodzakelijk is om optimale patiëntenzorg te leveren.

Om te waarborgen dat de chirurg het belang van de patiënt voorop blijft stellen heeft de NOV normen voor gunstbetoon opgesteld. Het gunstbetoon is onderverdeeld in: giften, sponsoring van onderzoek en van congresbezoek, gastvrijheid, instructiecurssussen in chirurgische technieken en vergoedingen van adviezen. Over het ontvangen van vergoedingen van de industrie voor het gebruik van bepaalde hulpmiddelen, implantaten of medicijnen zijn de gedragsregels streng. Dit is altijd onethisch en verboden. Royalties zijn hiervan uitgezonderd, maar hiervan stelt de

NOV dat mensen geen royalties mogen ontvangen over middelen die de chirurg zelf in de kliniek gebruikt of voorschrijft.

Gedragsregels De Orthopaedische Chirurg en de Industrie. Vastgesteld door de NOV in 2006.
U kunt de complete versie downloaden vanaf www.orthopeden.org

Een verontrustend beeld?

LOOPBAANPERSPECTIEF VAN JONGE ONDERZOEKERS

Leidt wetenschappelijk onderzoek aan sterke vergrijzing? Zwerven postdocs van baan naar baan? Hebben jonge wetenschappers nog een loopbaanperspectief? Het Rathenau Instituut bestrijdt enkele misverstanden.

Reeds in 2000 waarschuwden auteurs van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen voor dreigende tekorten aan wetenschappelijk personeel. In recentere rapporten worden diverse knelpunten gesignaleerd, zoals (1) gebrek aan aantrekkingskracht van de universiteit voor invulling van AiO-plaatsen, die dan ook steeds vaker worden ingevuld door buitenlandse onderzoekers, (2) geringe doorstromingsmogelijkheden voor jonge onderzoekers, omdat vaste posities steeds schaarser worden en bovendien zijn bezet door oudere medewerkers, en (3) stapeling van post-doc posities met uiteindelijk geringe mogelijkheden tot een carrière in de wetenschap.

In augustus verscheen het rapport 'Universitaire onderzoeksloopbanen' van het Rathenau Instituut. De auteurs stellen onomwonden dat de gangbare ideeën over de (problematische) loopbaanperspectieven, onvervulbare vacatures en vergrijzing op misverstanden berusten. Hun analyse van het loopbaanperspectief richtte zich op instroom en het aio-stelsel, op doorstroming en uitstroom.

De instroom van promovendi-posities is afgelopen jaren sterk gegroeid, maar het aantal promoties in Nederland behoort nog steeds tot de laagste in Europa. Gezien de ambitie van achtereenvolgende regeringen, de VSNU, de SER en werkgevers en werknemers om een toonaangevende rol te vervullen in de internationale kenniseconomie, is dit een verontrustend feit. Er zijn weinig moeilijk vervulbare vacatures en een academische loopbaan lijkt niet minder onaantrekkelijk te zijn geworden. De aanzienlijke instroom van buitenlandse onderzoekers op AiO-plaatsen kan mede worden verklaard doordat deze promovendi in internationaal perspectief uitzonderlijk goed gehonoreerd worden en veel tijd beschikbaar krijgen.

De doorstroommogelijkheden van promovendi in de wetenschap zijn beperkt. Volgens het rapport wordt steeds duidelijker dat een promotie niet automatisch leidt tot een wetenschappelijke carrière. Gepromoveerde onderzoekers komen ook buiten de wetenschap goed aan de slag. In dit perspectief past ook het plan van minister Plasterk om het aantal gepromoveerden op HBO-instellingen te vergroten als kwaliteitsimpuls voor het onderwijs en verbetering van de status van de leraar. Programma's zoals de Vernieuwingsimpuls van NWO zijn zeer belangrijk geworden,

maar tegelijkertijd werken jonge onderzoekers in een sterk hiërarchisch systeem: veelal bestaande onderzoeksprogramma onder leiding van een UHD of hoogleraar. Sterke inbedding binnen een onderzoeksprogramma kan conflicteren met de mogelijkheden om een eigen onderzoekslijn op te bouwen en dit beperkt de doorstroom. Het rapport wijst op de grote verschillen met het Amerikaanse systeem waarin meer nadruk ligt op de autonomie om een eigen onderzoekslijn op te zetten met de bijbehorende loopbaanontwikkeling.

Bovengenoemde situatie lijkt overigens niet in alle opzichten van toepassing op de (bio)medische wetenschappen. De grote omvang van de derde geldstroom brengt een andere dynamiek met zich mee: hier zijn veel tijdelijke banen, maar ook kunnen onderzoekers doorstromen naar hogere echelons door de omvangrijke externe financiering.

Het bestuur van de FEDERA, Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen, bezint zich over wenselijke stappen in het wetenschapsbeleid om een loopbaan in de medische wetenschappen aantrekkelijker te maken voor jonge onderzoekers. We houden ons aanbevolen voor uw suggesties.

*Dr. Lex Burdorf (lid van het dagelijks bestuur van de FMWV)
Instituut Maatschappelijke Gezondheidszorg
Erasmus MC, Rotterdam
e-mail: a.burdorf@erasmusmc.nl*

Van Balen B en Van den Besselaar P. Universitaire onderzoekslaanbanen: een verkenning van problemen en oplossingen. Den Haag: Rathenau Instituut SciSA rapport 0702, 2007

CAO-ONDERHANDELINGEN

Het bericht dat de vakbonden een bedrag van 2000 euro per jaar voor elke postdoc, te besteden aan (bij)scholing, inzetten in de komende CAO-onderhandelingen, ziet het FEDERA-bestuur als een goede stap om te komen tot meer flexibele arbeidsovereenkomsten.

WIJZIGINGEN IN AANGESLOTEN VERENIGINGEN

Nieuw aangesloten bij de FMWV:
Ned. Ver. v. Medische Microbiologie

Afmeldingen zijn ontvangen van:
Ned. Ver. v. Research Verpleegkundigen
Ned. Associatie v. Community Genetics en Interdisciplinair Genootschap Biologische Psychiatrie

COLOFON

Het Federabulletin is een uitgave van de FEDERA, de Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (FMWV) in Nederland. Ook de COREON, FMWV-COMmissie voor REgelgeving ONderzoek, bericht erin. Stukken kunnen met bronvermelding worden overgenomen in een verenigingsblad.

Verspreiding en inleveradres kopij:
Bureau FMWV Erasmus MC
Josephine Nefkens Instituut
Wetenschappelijk Secretariaat
Postbus 2040
3000 CA ROTTERDAM

FMWV secretariaat
Janny van der Sande-de Vries
telefoon 010 - 704.43.66
of 057-236.23.55
fax 084-715.96.18
e-mail j.devries@federa.org

fax 010 – 704.43.65

Deadline volgende nummer: 1-3-2008
Redactie: dr. J.M. Karemaker,
drs. A.J. Edwards van Muijen